

Svinehold på Færøerne i ældre tid

Af sorenskriver E. A. Bjørk

I sin disputats »Stednavne paa de færøske Norðuroyar« skriver professor *Matras*:¹

»En del stednavne fortæller os om, at man har haft andre husdyr, end man har kendt i de senere århundreder. Svin har der næsten været holdt overalt på Norðuroyar, vi tør regne med fra den ældste tid op imod reformationen — ved den tid hører så at sige svineholdet op.«

Andre steder i bogen nævnes stednavne sammensat med *grísur*², *purka*³, *súgv*⁴, og *svín*⁵. I forbindelse med sidstnævnte ord anføres, at stednavnene viser, at der i ældre tid har været holdt svin overalt på Færøerne. Der nævnes en snes stednavne fra Norðuroyar, hvori de 4 ord indgår. Da der ikke findes en sådan gennemgang af stednavnene udenfor Norðuroyar, er det svært at sige, hvor mange tilsvarende navne, der findes dér. Selv har jeg fundet frem til ca. 30, således at der ialt skulle blive et halvt hundrede færøske stednavne, der har relation til svinehold. Foruden de 4 ovennævnte ord indgår ordet *galtur* (galti) i enkelte navne.

Det er ikke blot stednavnene, der afgiver sproglige vidnesbyrd om tidligere svinehold. Talemåden »Hvørki eiga kúgv ella súgv«⁶ om en besiddelsesløs synes at hidrøre fra en tid,

¹ 1933 s. 7.

² l.c.s. 129.

³ ældre ord for so, l.c.s. 225.

⁴ so, l.c.s. 277.

⁵ l.c.s. 279.

⁶ *J. Chr. Poulsen* 1958 s. 59.

hvor den mindste jordejer måtte have ikke blot en ko, men også en so. Også plantenavnene *svínasólja* og *svínahvonn* på en af de almindeligt forekommende vilde planter (ranunkel) synes at vise hen til en tid, hvor svinehold var almindeligt.

Udover de sproglige vidnesbyrd må nævnes, at man flere steder — i Kirkjubøur⁷, Kvívík⁸, Nólsoy⁹ og Sandavágur¹⁰ — har fundet svineknogler ved arkæologiske udgravninger, og at svin nævnes som inventarier (innistöða) på Traðargarður¹¹ og Stóra Dímun¹² i den ældste jordebog fra 1584. I en synsforretning af 10/5 1678¹³ anføres, at der på Dímun fandtes »2 gamle svin og 2 grise«, men af et fæstebrev af 10/3 1751 fremgår, at svinene »for landets beskaffenhed ere afskaffede«¹⁴. Dette må være sket før 1709, for i kommissionsbetænkningen 1709—10 står, at skønt svin anføres som inventarier »nogle få steder«, så holdes der dog aldrig svin, »formedels ager og eng ganske deraf bedærves«.¹⁵

Svineholdet har dog formentlig længe før 1709 været af underordnet betydning. *Absalon Pedersen Beyer* nævner i sit værk »Om Norgis Rige« fra 1567¹⁶ intet om svinehold på Færøerne, og *Debes* og *Tarnovius*, der skrev ca. 100 år senere, omtaler heller ikke svin. Det gør derimod *Peder Clausen Friis*, hvis stykke om Færøerne vistnok er fra 1592¹⁷. Han siger, at de færøske svin bliver »fede af tormentilla«, men tilføjer: »dog holde de ikke mange svin«¹⁸. *Jens Lauridsen Wolf*, hvis

⁷ Brøgger 1937 s. 57, noten.

⁸ Sv. Dahl 1951 s. 19, e jfr. s. 25.

⁹ samme 1953 s. 46.

¹⁰ samme 1961 s. 69.

¹¹ Degn 1945 s. 217, X: »2 unge svin«. Ved delingerne af gården 1688, 1746 og 1832 er svinene delt, således at der blev 1/2 til hver af de 4 gårde.

¹² l.c.s. 242: »2 svin«.

¹³ Tb. IV s. 231—32.

¹⁴ Tinglæst 7.6. 1751 (Pantebog 1751—62 fol. 27), jfr. Degn l.c.s. 243.

¹⁵ Degns udgave s. 70—71. I fæstebrevene vedblev svinene dog at optræde til langt ind i dette århundrede.

¹⁶ se »Útiseti« VII (Kbh. 1952) s. 10—11.

¹⁷ jfr. Rischel 1963 s. 18.

¹⁸ s. 149.

bog udkom 1651, gentager dette med næsten samme ord.¹⁹ *Svabo* henviser i sine »Indberetninger« fra rejsen 1708—81 til disse forfattere, hvis udtalelser i forbindelse med »de små indhegnede pladser«, der kaldes *svínatippi* og *svínatrøð*, »hvoraf endnu på nogle steder ses levninger«, efter hans opfattelse beviser, at man tidligere har haft svin »ikke i så liden mængde«. Han tilføjer, at der nu ikke holdes svin, undtagen »de få, som en enkelt embedsmand nu og da kan opføde«²⁰. *Landt* skriver en snes år senere omtrent det samme.²¹

At svin har været holdt på Færøerne i ældre tid, synes efter det anførte utvivlsomt, og stednavnene viser noget om, hvorledes og navnlig, hvor man har holdt svinene. Stednavnene kan deles i tre grupper: indmarksnavne, udmarksnavne og navne på afsides og mere eller mindre utilgængelige steder.

Af indmarksnavnene må først nævnes *Svínajørð*, et bøstykke på 1 mark i Skálavík, der har tillæg i *Svínoyrini*²². Et andet bøstykke i samme bygd har tillæg i *Grísóyrini*²³. Af andre navne fra Taksationsprotokollen kan anføres *Purkan*, en halv mark jord i Húsar²⁴, *Kongs-Galtaáttatíálin* i Strond²⁵ og *Svínagarður*, der er en halv mark jord på Svínø²⁶. Samme navn har et haugeløst stykke i Trongisvágur^{26a}. I begge tilfælde har der måske været tale om indhegninger for svin.²⁷ I Kvívík findes et bøstykke på en mark, der hedder *Norður á Svínstoft*²⁸, hvor der muligvis tidligere har været svinehus

¹⁹ s. 197.

²⁰ s. 227—28.

²¹ s. 235.

²² Tax. B. s. 188, nr. 29. Stykket nævnes i tingbogen for 1617 (»swyne Iord«) og 1665 (»Sueine Jord«), se Tb. I s. 57 og Tb. II s. 315.

²³ Tax. nr. 25: Rættarjørð (8 gl.).

²⁴ Tax. B. s. 75 nr. 234, *Matras* 1933 s. 278.

²⁵ Tax. B. s. 68 nr. 137 (4 gl.).

²⁶ Tax. B. s. 95 nr. 471, *Matras* 1933 s. 278.

^{26a} Tax. B. s. 255, nr. 681, ansat til $\frac{1}{16}$ kofoder.

²⁷ jfr. *Niels Winther* 1875 s. 487: »Udenfor huset fandtes en indhegnet plads (hagi), dels til kálhave, dels til svin.«

²⁸ Tax. B. s. 125 nr. 12.

eller -stald. I indmarken ved bygden Hestur forekommer navnene *Svínastaðir* (Bólið á Svínstöðum) og *Grísaflöttar*²⁹, og tæt ved indmarken i Viðareiði findes *Grísastykkið*³⁰. Endnu må nævnes *Úti á (í) Purku* på Svínoy³¹ og *Svínahamar* i Kaldbak, der ligger i umiddelbar nærhed af nogle sten — *Skrubbusteinar* — i indmarken. *Ljunggren* antager, at sidstnævnte navn vidner om »ett gammelt svinebete på den tiden man höll svin på Färöarna, och att svinen brukade skrubba sig där«.³²

De anførte navne viser, at man har holdt svin i indmarken eller dennes nærhed, antagelig i særlige indhegninger, som navne som *Svínagarður* antyder, hvilket også bekræftes af *Svabos* udtalelser om svínatippi og svínatrøð. Navnet *Norður á Svínatoft* synes at vise, at man nogle steder har haft huse eller stalde til svinene. Undertiden har der været særskilte indhegninger for ungsvinene, jfr. navnene *Grísoyri*, *Grísastykkið* og *Grísaflöttar*, og måske også for grisesøer med deres grise, jfr. *Úti á Purku* og *Purkan*. På *Galtaáttatíálin* i Strond har man muligvis holdt orne, men det kan dog også tænkes, at stykket har været udlagt til brug for den, der holdt bygdens orne.³³

Der findes enkelte andre navne, der er sammensat med ordet *galti*, men disse steder ligger i udmarken. Det gælder således *Galtaryggur* på østkysten af St. Dímun³⁴. Der kan være tale om et sted, hvor man holdt galte men navnet kan også være blot naturbeskrivende. *Galthella* er en ca. 100 m lang og indtil en snes m bred strækning ved stranden ved *Hvalbiarfjørður*, der ind mod land afgrænses af »hamre«³⁵, hvorfor man kan tænke sig, at galte har været anbragt på dette utilgængelige sted.

²⁹ J. Chr. Poulsen 1947 s. 178 og s. 174.

³⁰ *Matras* 1933 s. 129.

³¹ l.c.s. 225.

³² 1957 s. 139 jfr. s. 146.

³³ sml. *Aug. F. Schmidt* 1934 s. 59.

³⁴ se kortet M. 42.

³⁵ se M. 44.

Til Galtaryggur svarer *Svímaryggur* i Mikladalur³⁶, der dog kan være et naturbeskrivende navn. Det kan dog også tænkes, at man har holdt svin her, jfr. navnet Seyðryggur i samme bygd,³⁷ hvor man også har en sten der kaldes *Svínastíggjurin*³⁸. Navne svarende til sidstnævnte kendes fra Skálavík og Lamba. På skellet mellem Skálavík og Húsavík findes (et par hundrede meter øst for Lítlavatn) et sted kaldet *Svínastígaheyggjur*³⁹, og i Skálavíks nordlige udmark findes *Svínastígur*. I Lamba forekommer navnene *Svínastígasteinur* og *Úti á Svínstíg*. Det er vel ordet svinesti, der indgår i alle disse navne.⁴⁰ Et andet færøsk ord for svinesti er *svínabøli*⁴¹ og måske *svínaból*, der indgår i navnet på en høj i Garðshagi i Gásadalur *Svínabólsheyggjur*. Det tilsvarende ord *grísaból* findes i navnet *Grísabólsá*, der er en lille å, der løber fra Bláberg til Sandvíksá.⁴² I begge navne kan *ból* dog være benyttet i betydningen leje eller liggeplads for dyr⁴³, her svin. Det synes dog givet, at man har haft indhegninger i udmarken for svin, idet allerede *Hammershaimb* forklarede bygdenavnet *Porkeri* som »vistnok oprindelig Purkgerði, af »purka« svin og »gerði« indelukke, indgærdet stykke land«⁴⁴. Denne forklaring er senere tiltrådt af *dr. Jakobsen*, der tilføjer: »Her have da Hovsmænd i oldtiden haft svinegræsgange.«⁴⁵ Et tilsvarende navn er *Porkerisvatn*, en lille indsø i den til Kirkjubøur hørende udmark⁴⁵. Den hed nok oprindelig Purkugerðisvatn d. v. s. søen ved svineindhegningen.⁴⁶ Navnet *Purkhús*,

³⁶ *Matras* 1933 s. 279 jfr. s. 234.

³⁷ l.c.s. 234.

³⁸ l.c.s. 279 jfr. s. 268—69.

³⁹ se kortet M. 39.

⁴⁰ jfr. oldn. svínsti, fær. svínastíggjur.

⁴¹ jfr. isl. og oldn. svínabæli.

^{41a} se kortet M. 43.

⁴² jfr. *Fritzner* I s. 165. Muligvis har *Grísabólsá* slet intet med dyret at gøre, se *Ludvig Pedersen* 1963 s. 178 om navnet *Grísalágini* i Sandavág.

⁴³ 1846—48 s. 260.

⁴⁴ 1957 (1909) s. 96.

⁴⁵ se kortet M. 35.

⁴⁶ jfr. *Jak. Jakobsen* 1957 (1909) s. 96.

der forekommer i Svínø og Kunoy⁴⁷, synes at vise, at man også har haft huse til svin i udmarken.

Andre navne tyder på, at svin er holdt i mere eller afsides liggende dale, jfr. *Svínadalur*, der er en lille dal i den sydligste del af Söltuvíkshagi på Sandoy⁴⁸. På Suðuroy har man *Svínadalsá*, der løber tæt syd for skellet mellem bygderne Hvalba og Trongisvágur. Den nederste del af åens løb går gennem en dal, der ved »hamre« skilles fra det lavere liggende terræn ved åens udmunding.⁴⁹ Ordet *botnur*, der bruges om en halvrund dal, forekommer i navnet *Svínabotnur* i Árnafjørður⁵⁰ og Eiði. Sidstnævnte sted ligger dalen 3—4 km øst for bygden, åben mod nord i en bredde af ca. 1 km og på de øvrige sider afgrænset af stejle fjeldhamre.⁵¹

Som det ses ligger mange af de lokaliteter, der har navn efter svinehold, langt fra de gamle bygder. Dette gælder også et andet sted i den til bygden Eiði hørende udmark, nemlig *Svínáir*. Det er først i det 19de århundrede, at en bygd er blevet grundlagt her, hvor tre åer udmunder på en kyststrækning på ca. 700 m, nordligst Stórá, derpå Marknará, der nu danner skel mellem Eiði og Norðskáli, og sydligst *Svíná*.⁵² Flertalsformen i nybygdens navn kunne tyde på, at man engang har kaldt alle 3 åer Svínáir, fordi der har været holdt svin i området mellem åerne. Navnet *Svínbólmmur* på den ubetydelige holm, der ligger tæt ved kysten mellem udmundingen af Marknará og Svíná bestyrker denne antagelse. 1—2 km vest for bygden Sund findes en å med et tilsvarende navn, *Svínsá*, og dette navn står nok også i forbindelse med svinehold.⁵³

⁴⁷ *Matras* 1933 s. 225, jfr. *FFÆ* s. 225. Her omtales Purkhús ganske vist som et lille hus i en dal nord for bygden Kunoy, hvor man anbragte *gimbrar*. Nu kan *purka* også betyde et ungt hunfår, men da ordet også betyder so, er det vel ikke utænkeligt, at dette Purkhús tidligere brugtes til svin.

⁴⁸ se kortet M. 38.

⁴⁹ se M. 47.

⁵⁰ *Matras* 1933 s. 279.

⁵¹ se M. 6.

⁵² se M. 12.

⁵³ se M. 32 og jfr. *Ljunggreen* 1957 s. 151 jfr. s. 156.

Af udmærksnavne må fremdeles nævnes *Svínabrekka* på den sydligste del af Nólsoy,⁵⁴ der ligesom de fornævnte lokaliteter ligger langt fra bygden. Dette gælder derimod ikke trøen við *Svínalið*, der nu udgør en del af bygden Skálavík's indmark.⁵⁵ Navnet kunne tyde på, at trøen er indtaget lige udenfor den gamle bø på et sted, hvor der har været et led (lið), hvorigenem svinene har kunnet passere fra bøen ud i haugen (Heiðahagi), måske når de skulle til stien på Svínastíga-heyggjur. Navnet *Svínageil* forekommer også i Skálavík. Det må antages at have været en driftevej, ad hvilken svinene er drevet i udmarken.

Professor Matras har påvist, at man i ældre tid har drevet en form for sæterbrug på Færøerne⁵⁶, og man kunne godt tænke sig, at man også har haft svin på sæter på nogle af de her nævnte mere afsides steder. Det er dog kun lykkedes mig at finde et enkelt navn, der muligt kan pege i retning af sæterbrug i forbindelse med disse lokaliteter. Det er *Selgjógv*, der ligger ikke langt fra den ovenfor nævnte dal ved Svínadalsá. Navnet kan næppe have noget med sæler at gøre, da kløften ligger et stykke inde i landet og ikke har nogen forbindelse med havet. Man kunne derfor snarere tænke sig, at første led i navnet — sel — har betydningen sæterhus.⁵⁷

Af den sidste gruppe stednavne — navnene på de ikke blot afsides, men også mere eller mindre utilgængelige steder — er allerede omtalt Galthella ved Hvalbiarfjørður. Svarende her-til forekommer navnet *Svínhella* som benævnelse på et sted ved stranden under Steigarhagi i Sandavágur⁵⁸. Samme navn forekommer i Klaksvík (Uppsáir).⁵⁹ Medens *hella* betegner en flad klippestrækning, især ved havet, bruges ordet *hylla* om

⁵⁴ se M. 36.

⁵⁵ Tax. B. s. 191 nr. 112. En anden trø fra samme hauge (Heiðahagi) nr. 109 hedder Omanfyri Rætt og við Svínalið. Det er to ganske små trøer, idet nr. 109 er ansat til $\frac{1}{15}$ og nr. 112 til $\frac{1}{12}$ kofoder.

⁵⁶ 1933 s. 6 jfr. s. 240 og 1956 s. 51ff.

⁵⁷ Matras 1933 s. 240.

⁵⁸ Ludv. Petersen 1963 s. 240.

⁵⁹ Matras 1933 s. 279 jfr. s. 142.

en »hylde« eller afsats i fjeldet. Ordet forekommer i *Svínshylla* i den til bygden Selatrað hørende udmærk.⁶⁰ Af lignende beskaffenhed synes stederne *Sýrnatón* på Fugloy og *Sýrnatør* i Norðoyri at være, idet sidste led i navnene betegner en græsplet i en bjergvæg,⁶¹ medens første led muligvis kommer af *súgv* (pl. *sýr*).⁶² En noget større afsats i fjeldet kaldes *rók*. Dette ord forekommer i *Svínarøkur* på Fugloy og *Uppi í Svínarókum* på Svínoy.⁶³ Ordet *skor* kan også benyttes om afsatser i fjeldene. Dette ord findes i *Svínaskorá*, en lille å i Kvígjarhamarshagi i Saksun.⁶⁴ *Svínaskor* må være navnet på en skor ved åens udmunding, ca. 2 km nord for Sakshøfn.

Det er i dag almindeligt at anbringe får på skorar og lignende afsatser i fjeldene, hvor de kan blive fede af det gode græs, der ofte vokser på disse steder. Stednavnene viser, at svin (og geder) i tidligere tid har været anbragt på sådanne pladser.^{64a} Ligesom man nu anbringer væddere på visse skorar, har man tidligere benyttet enkelte pladser til galte (jfr. Galt-hella) eller gylte (*Sýrnatón* og -tør).

Det er også almindeligt at anbringe får på småøer og holme. Fra de andre nordiske lande ved man, at svin også har været anbragt sådanne steder. Som eksempler kan nævnes Svinø i Borgund herred i Norge⁶⁵ og Swinaholm på Shetlandsøerne⁶⁶ samt vistnok også Svinø i Gamborg fjord ved Lillebælt.⁶⁷ På Færøerne har vi *Svínoy* og *Svínhólmur*. At Svínoy's navn skulle hidrøre fra, at svineholdet har været særligt stort der, er dog måske ikke videre sandsynligt. Navnet kan muligvis have forbindelse med en fjeldformation, som man fandt havde en vis lighed med et svin.⁶⁸ Derimod er det sandsynligt, at den

⁶⁰ A. Weihe 1938 s. 3.

⁶¹ *Matras* 1933 s. 289f.

⁶² l.c. s. 277.

⁶³ l.c. s. 231 jfr. s. 279.

⁶⁴ se kortet M. 11.

^{64a} *Matras* 1933 s. 251.

⁶⁵ *Strøm* 1766 (II) s. 441—43, jfr. *Rynning* 1968 (II) s. 175.

⁶⁶ *Jak. Jakobsen* 1901 s. 194.

⁶⁷ *Trap* 1957 (V) s. 439—40.

⁶⁸ *Matras* 1933 s. 12.

ubetydelige Svínhólmur har været brugt til anbringelse af nogle få svin.

Der er næppe nogen grund til at antage, at man kun har holdt svin på steder, hvor stednavnene endnu minder derom. I sagnet om Snoppríkkur omtales således, at Giljabóndin i Hvalba havde 7 svin gående »í Elukonurætt (niður millum gjónna norðast á Hvalvíkini)«. ⁶⁹ Efter beskrivelsen må stedet have ligget på nordkysten af Suðuroy mellem Gjógvin Lítla og Gjógvin Stóra ⁷⁰ i haugeparten Uttan Skarð, der i hvert fald i senere tid hørte til Giljar-fæstet. Dette er næppe noget enestående eksempel på, at svin er holdt på steder, hvor navnene intet viser herom. Her kan også henvises til, at der vistnok ikke findes navne, der antyder svinehold, i den til Traðargarður hørende ind- og udmark, skønt der fandtes inventarie-svin på denne gård.

Sagnet om Snoppríkkur har også på anden måde stor interesse. Det viser nemlig lidt om, hvorledes svineholdet blev drevet. Det fortælles, at Giljabóndin havde sat sin huskarl Snoppríkkur til at passe de 7 svin idet han skulle bringe mad til dem, men Snoppríkkur gad ikke gå den lange vej fra Hvalba til øens nordkyst, og når han fik maden, spiste han selv det, der var spiseligt, og smed resten bort, og så gemte han sig så længe, som turen til svinene kunne antages at vare. Da bonden mente, at svinene var tjenlige, drog han selv til Elukonarætt for at hente dem, men fandt kun deres skeletter.

Dr. Jakobsen antager, at de tildragelser, der omtales i sagnet om Snoppríkkur, tidligst kan sættes til 1ste halvdel af det 16de århundrede ⁷¹, og sagnet, der synes at bygge på mundtlige traditioner om svineholdet, viser således, at man i hvert fald da har været nødt til at fodre og tilse de svin, der var anbragt i de fjernere liggende dele af udmarken.

Det nævnes ikke i sagnet, hvad man fodrede svinene med, men man må vel gå ud fra, at det var rester fra husholdningen,

⁶⁹ F.F.Æ. s. 14.

⁷⁰ se kortet M. 44.

⁷¹ F.F.Æ. s. 468.

siden Snopprikkur kunne spise det. Det står dog, at han smed masken bort. Mask er det, der bliver tilbage af maltet efter ølbrygningen. Det gamle ord for mask er drav, der forekommer i ordsproget: »Purkan droymir um dravið og kelling um stavin«⁷². Det er sandsynligt, at man på Færøerne på samme måde som andre steder har fodret (opfedet) svinene med mask.

Dette forudsætter, at man har brygget øl på Færøerne. Det har man kunnet gøre af den færøske byg, men det må betvivles, at byggen nogensinde har været så rigelig på Færøerne, at man i videre omfang har villet benytte den til ølbrygning. Man har nok — ligesom andre kornfattige lande som Norge og Island⁷³ — været henvist til at benytte importeret malt til ølbrygningen. Vi ser da også, at malt figurerer blandt de relativt få import-varer, der nævnes i handelstaksten fra 1584. Prisen var 3 gylden pr. tønde, hvilket svarede til f. eks. 12 lam.⁷⁴

I den ældste bevarede tingbog (1615—54) omtales, hvorledes 12 lagrettesmænd år efter år udmeldtes til at besigtige varerne i handelen, og malt nævnes ofte i denne forbindelse, eller i forbindelse med almuens klager over handelen, ofte i forbindelse med nødvendighedsvarer som korn og mel. På tinget den 30.7.1630 omtales f. eks., at fra jul 1629 til pinse 1630 var intet at få hos købmanden, »hverken mel, rugkorn, bygkorn, malt eller øl, ejheller vin til kirkerne, hvorover mange fattige mennesker ere bortdøde her udi landet af stor hungernød.«⁷⁵ To år senere (14.7. 1632) klages over, at der hverken var »rugkorn, mel eller malt«⁷⁶, og den 29.7. 1636 siges, at »øl eller malt haver her ikke været den ganske vin-

⁷² jfr. *Hammershaimb* 1849—51 s. 294 nr. 360 og *J. Chr. Poulsen* 1958 s. 121.

⁷³ jfr. *K.L.f.N.M.* XI sp. 305—08.

⁷⁴ *N. Andersen* 1895 s. 12, *L. Zachariassen* 1959—61 s. 216.

⁷⁵ *Tb.* I s. 230.

⁷⁶ *l.c.* s. 247.

ter, hvorfor fattige folk have måttet hjulpet os med vandbækken.«⁷⁷

Oplysninger om, hvor megen malt, der er indført, foreligger ikke. Kun to gange nævnes, hvor megen malt, der har været på lager. Den ene gang er 30.7. 1630, hvor købmanden oplyser, at der, da det sidste skib forlod Færøerne den 27.8. 1629, var 39 tønder malt på lager⁷⁸, hvilket dog ikke har været ret meget, idet man på tinget den 14.7. 1632 siger om de 20 tønder, der da forefandtes, at de kunne »lidet forslå til præsterne, meget mindre til et helt land.«⁷⁹ Set i forhold til svineholdet er 20 tønder meget lidt, idet den mask, som fremkommer, når 20 tønder malt brygges til øl, næppe vil forslå til opfedning af 2 svin.

Selvom maltimporten har været større længere tilbage i tiden, må det antages, at mask kun har spillet en mindre rolle ved fodringen af svinene. Som før nævnt har imidlertid *Clau-sen Friis* (og efter ham *Lauritsen Wolf*) den oplysning, at de færøske svin fødes eller fedes med »tormentilla«. Da roden af denne plante indeholder op til 20 % garvesyre, hvilket på Færøerne og andre Atlanterhavssøer er udnyttet ved rodens anvendelse ved garvning⁸⁰, er det dog et spørgsmål, om det virkelig er denne plante, der er benyttet til fodring af svin. Tormentil (*Potentilla erecta*) hedder på færøsk *bark*, men *Svabo* nævner en plante, som han kalder *svínabark*, om hvilken han kun anfører at den »ligner tormentil«⁸¹. *R. Rasmussen* nævner *svínabark* som roden af forskellige ranunkelarter⁸² sammen med navnene *svínahvonn* og *svínasólja*. Undertiden anvendes de tre navne om roden (*svínabark*), stængel og blade (*svínahvonn*) og blomst (*svínasólja*), men andre bruger navnene om

⁷⁷ l.c. s. 283.

⁷⁸ l.c. s. 231.

⁷⁹ l.c. s. 247.

⁸⁰ jfr. *Matras* 1958 s. 74—75, *R. Rasmussen* 1946 s. 30 og 1950 s. 41—43. Se endvidere om fremgangsmåden *Svabo*: Indb. s. 1033—36, *Landt* s. 408, *Jirlow* 1931 s. 123 og *Skylø Hansen* 1950 s. 37—38.

⁸¹ Indb. s. 559.

⁸² 1950 s. 171.

tre forskellige ranunkelarter, nemlig henholdsvis *Ranunculus flamula*, *R. repens* og *R. acer*.⁸³ Antagelig er navnene brugt mere eller mindre i flæng om forskellige ranunkelarter, der har større eller mindre lighed med tormentil. Det er ikke videre sandsynligt, at tormentilroden med sit store garvestofindhold har været særlig egnet som svineføde. På den anden side skulle man heller ikke tro, at ranunkel-arterne var særlig egnede, idet de fleste af disse — navnlig *R. acer* — indeholder et giftstof (anemonol), der andre steder ofte skal have givet anledning til forgiftninger hos det græssende kvæg⁸⁴, men dette synes ukendt på Færøerne. *Svabo* fortæller således, at en bonde i Froðba skal have givet *R. acer* »til kalve, som begærlig æde den«⁸⁵, og *N. Mohr* anfører, at han på Færøerne har set »køer æde den daglig uden at få nogen skade deraf, og malke ligeså godt som efter andet foder«⁸⁶. Også *Landt* bemærker, at denne plante »ædes gerne af køer«⁸⁷. Der synes derfor ikke at have været noget til hinder for, at også svinene på Færøerne har ædt ranunkel, og at det er dette forhold, der har givet anledning til navnene *svínahvonn*, *svínasólja* og *svínabark*, og det er vel ikke usandsynligt, at *Clausen Friis* (og *Lauridsen Wolf*) har anset *bark* (*Potentilla erecta*) og *svínabark* (*Ranunculus* sp.) for den samme plante.

Foruden disse ranunkelarter har der været mange andre planter, der har kunnet tjene til føde for svinene, og det er ikke blot planter, »som er de jordoprodende svins sædvanlige føde«⁸⁸. De æder også snegle, insekter, orme, mus og ådsler.⁸⁹ Om forholdene i Ungarn i det 16de århundrede skriver en samtidig forfatter: »bei uns werden die Schweinen mit den unzähligen Fischen, Vogeleiern, Würmern und zarten Pflanzen

⁸³ l.c. s. 172—73 jfr. samme og *Gazet Patursson* 1928 s. 151.

⁸⁴ jfr. *Otto Lindemark* 1963 s. 25—26.

⁸⁵ *Indb.* s. 559.

⁸⁶ 1786 s. 193.

⁸⁷ s. 200.

⁸⁸ *Odysséen* X, 242—43.

⁸⁹ jfr. bl. a. *Frederick E. Zenner* 1963 s. 262—63.

der Moraste, Sümpfe und Wiesen ernährt«⁹⁰, og det siges også om de ungarske svin, at de om vinteren »konnten (sie) sich unter den Schnee ihre Nahrung suchen.«⁹¹ I det 18de århundrede kunne nogle danske svin »trives alene ved græs på fælleden«⁹², og de bornholmske svin måtte i reglen »selv søge deres føde på marken, som de bedst kan«⁹³. Om de norske svin på samme tid beretter *Strøm*: »De fødes ej alene med drav eller mask, oversblevne bordlevninger og andet, som kastes hen til dem, men og dels med fisk og tang, såsom alle vegne ved søkanten«⁹⁴. Om svinene på Shetland beretter *Robert Cowie* ca. 100 år senere: »They are often fed on fish, which gives the pork a disagreeable flavour.«⁹⁵

På den tid d. v. s. omkring 1870 var der ca. 5000 svin på Shetland. Tallet synes tidligere at have været mindre. Skifter fra begyndelsen af det 17de århundrede viser, at langt fra alle holdt svin, og at de, der gjorde det, kun holdt et par stykker. Det hænger måske sammen med, at der i slutningen af det 16de århundrede i realiteten skal have været udstedt et forbud mod svinehold, som bevirkede, at man i flere bygder afskaffede svinene. Selvom dette forbud blev ophævet, var der dog mange, der ikke fandt det umagen værd at holde svin, navnlig på grund af den skade som løsgående svin kunne forvolde på den dyrkede jord.⁹⁶

I den ældste shetlandske tingbog fra 1602—04 omtales flere sager herom. Den 1.7. 1603 stadfæstede retten for Waals, Aithsting & Sandsting således en afgørelse truffet af fogden i Waals om, at svinene på den lille ø Papa Stour skulle have mundkurv på og ringes (»snypit and ringit«) sommer og vinter, så at skade på græs og korn kunne undgås. Hvis dette ikke

⁹⁰ Nikolaus Olaáb cit. efter Márta Belénycsy 1961 s. 23.

⁹¹ Berlalan Andrásfalvy 1961 s. 601.

⁹² Erik Pontoppidan 1763 s. 602.

⁹³ Laurids de Thurán 1756 s. 8.

⁹⁴ I s. 380.

⁹⁵ 1871 s. 160.

⁹⁶ Gordon Donaldson 1958 s. 28—30.

blev overholdt, skulle fogden være bemyndiget »to mark them upon my lordis mark to his lordship's use« d. v. s. svinene kunne konfiskeres til fordel for lensherren (Patrick Stuart).⁹⁷ Sagen blev indbragt for den shetlandske lagtingsret, der imidlertid den 21. 7. 1603 stadfæstede den trufne afgørelse, idet det pålagdes alle på Papa Stour, som holdt svin indengårds (»within dykis«), at give dem mundkurv på, ringe eller tøjre dem (»snype, ring or tether them«) fra den tid, kornet kom i jorden, hvis de ville undgå konfiskation.⁹⁸ Samme dag, som retten i Walls m. v. behandlede ovennævnte sag — altså den 1.7. 1603 — bestemte den, at enhver, der holdt svin i den lille by Footabrough på vestsiden af Mainland, skulle drage omsorg for, at de ikke rodede op i naboernes kornagre og enge. Hvis naboerne klagede herover, skulle svinenes ejer fralægge sig beskyldningen »with the larycht« d. v. s. ved lýrittar-eiðr, ed med 2 mededmænd. Kunne han ikke det, ifaldt han en bøde på 2 mark og skulle desuden erstatte skaden.⁹⁹ Retten i Yell traf den 13.7. 1604 tilsvarende bestemmelser m. h. t. svin, der oprodede »the toun« (tún) i West Sandwick på samme ø.¹⁰⁰ Tingbogen indeholder også flere eksempler på, at der er idømt bøder, når svin har gjort skade hos naboerne.¹⁰¹

Det blev ikke bedre senere. I begyndelsen af det 19de århundrede skildrer *Samuel Hibbert* forholdene således¹⁰²:

»The swine are too often suffered to roam abroad, and to root up turnips, potatoes, corn and other herbages, so that they are scarcely a profit, but an absolute loss to the country.«

Man kan tænke sig, at svinene har forvoldt lignende ødelæggelser på Færøerne, og at dette har gjort ende på svineholdet her. Vi ved det ikke, men kommissionsbetænkningen

⁹⁷ Shetl. Tb. s. 78.

⁹⁸ l.c. s. 94.

⁹⁹ l.c. s. 79.

¹⁰⁰ l.c. s. 126.

¹⁰¹ l.c. s. 5, 52, 83.

¹⁰² 1822 s. 27.

fra 1709—10, der er citeret ovenfor, indeholder en antydning af, at dette er tilfældet, når den udtaler, at svin ikke holdes »formedels ager og eng deraf bedærvés.« Man kan tænke sig, at ødelæggelsernes omfang har været voksende, fordi svinene i højere grad blev henvist til selv at søge føden, da man ikke kunne skaffe dem tilskudsføder i samme omfang som tidligere, måske fordi kornavlen måtte indskrænkes. Stednavnene vidner jo om, at man tidligere har dyrket korn i udmarken, hvilket i nyere tid er ganske ukendt.¹⁰³

Man har senere søgt at genindføre svineavl på Færøerne. *Svabo* anbefalede allerede dette i 1773¹⁰⁴, men det var først henimod slutningen af forrige århundrede, at forsøgene for alvor kom i gang. Antallet af svin har dog altid været ringe, og for tiden er der vistnok ingen svin på Færøerne.

LITTERATURFORTEGNELSE

Andersen, N.: Færøerne 1600—1709. Kbh. 1895.

Andrásfalvy, Bertalan: Viehhaltung in einem Überschwimmungsgebiet der Donau im 18—19 Jahrhundert. (Viehzucht und Hirtenleben in Ostmitteleuropa. Budapest 1961, s. 581—608).

Belényesy, Márta: Viehzucht und Hirtenwesen in Ungarn im 14. und 15. Jahrhundert. (ibid. s. 13—83).

Brøgger, A. W.: Hvussu Føroyar vórðu bygdar. Løgtingssøga Føroya I. Tórshavn 1937.

Dahl, Sverri:

Fornar toftir í Kvívík. (Heiðurrit til Rasmus Rasmussen. Tórshavn 1951 s. 1—32).

Nólsoyarfundurin. (Fróðskaparrit II s. 45—59. Tórshavn 1953 — sammen med Jóannes Rasmussen).

Bústaður í Eingjartoftum, Sandavági. (Fróðskaparrit X s. 53—56. Tórshavn 1961).

Degn, A.: Færøske Kongsbønder 1584—1884. Tórshavn 1945.

Donaldson, Gordon: Shetland Life under Earl Patrick. Edib. 1958.

FFÆ = Færøske Folkesagn og Æventyr v/ Jakob Jakobsen. Tórshavn 1961—64.

¹⁰³ *Matras* 1933 s. 8 jfr. s. 61—62.

¹⁰⁴ I skrifter »Tanker om Færøernes Ækonomie og dens Forbedring«, se »Varðin« bd. 17 s. 223 jfr. s. 231.

Friis, Peder Clausen: Norriges oc omliggende Øers sandfærdige Bescriffelse. Kbh. 1632.

Fritzner, J.: Ordbog over det gamle norske Sprog. Kria. 1886—96.

Hammershaimb, V. U.:

Meddelelser fra en Reise paa Færøerne i 1847—48. (Antiqvarisk Tidskrift 1846—48 s. 258—67).

Færøiske Ordsprog. (ibid. 1849—51 s. 271—304).

Hibbert, Sam.: Description of the Shetland Islands. Edinb. 1822.

Jakobsen, Jakob:

Strejflys over færøske Stednavne. (Festskrift til L. F. A. Wimmer 1909. — Her citeret efter »Greinir og ritgerðir«. Tórshavn 1957 s. 86—107), Shetlandsøernes Stednavne. (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. II. Rk. 16. bd. Kbh. 1901 s. 55—258).

Jirlow, R.: Drag ur färöisk arbetsliv. (RIG bd. 14. 1931. s. 97—133).

KLfNM = Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder. Kbh. 1956. *Kommisionsbetænkningen 1709—10* angående Færøernes tilstand ved kongens overtagelse af enehandelen på Færøerne. Udg. v/ A. Degn. Tórshavn 1929.

Landt, J.: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne. Kbh. 1800.

Lindemark, Otto: Vore giftige blomsterplanter. Kbh. 1963.

Ljunggren, Karl Gustav: Ortnamskicket i en färöisk bondebygd. Kaldbak, Streymoy. (Namn och Bygd, 44. årg. 1956 s. 116—63).

Matras, Chr.:

Stednavne paa de færøske Norðuroyar. Kbh. 1933.

Gammelfærøsk ærgi, n., og dermed beslægtede ord. (Namn och Bygd. 44. årg. 1956 s. 61—67).

Atlantssiðir—Atlantsorð. (Fróðskaparrit VII s. 73—101. Tórshavn 1958).

Petersen, Ludv.: Sandavágs søga, Tórshavn 1963.

Pontoppidan, Erik: Den Danske Atlas. I. Kbh. 1763.

Poulsen, J. Chr.:

Hestsøga. Tórshavn 1947.

Føroysk orðafelli og orðtøk. Tórshavn 1958.

Rasmussen, R.:

Føroysk Plantunøvn. Tórshavn 1950.

Føroya Flora. Tórshavn 1952.

Rischel, Jørgen: Indledning og noter til Lucas Debes: Færøernes Beskrivelse. Kbh. 1963.

Rynning, L.: Norsk Almenningsrett. II. Oslo 1968.

Schmidt, Aug. F.:

Bytyr og byorne. Braband 1934.

Bondearbejder og husdyr. Brabrand 1966.

Shetl. Tb. = The Court Book of Shetland 1602—04 v/ Gordon Donaldson. Edinb. 1958.

- Skylv Hansen, Maria*: Gamlar Gøtur. Tórshavn 1950.
- Strøm, Hans*: Physisk og oeconomic Beskrivelse over Fogderiet Søndmør. I—II. Sorø 1762—66.
- Svabo, J. Chr.*: Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782. udg. v/ N. Djurhuus. Kbh. 1959.
- Tax. B* = Protokol over den i Henhold til Lov angaaende en ny Skyld-sætning af Jorderne paa Færøerne af 29de Marts 1867 foretagne Taxation af bemeldte Jorder. B. Kbh. 1873.
- Tb. I—IV* = Lagtings- og vårtingsbøgerne 1615—90 udg. v. Einar Joensen. Tórshavn 1953—69.
- Thurah, Laurids de*: Bornholm og Christiansøe. Kbh. 1756.
- Trap, J. P.*: Danmark. 5. udg. Bd. V. Kbh. 1957.
- Weibe, A.*: Tjóðminni. Tórshavn 1938.
- Winther, Niels*: Færøernes Oldtidshistorie. Kbh. 1875.
- Wolf, Jens Lauridsen*: Norrigia illustrata. Bergen 1651.
- Zachariassen, L.*: Føroyar sum rættarsamfelag 1535—1655. Tórshavn 1959—61.
- Zeuner, F. E.*: A History of Domesticated Animals. London 1963.

SUMMARY

The article is about keeping swine in the Faroes in old times. In his book about the place-names in the Norðuroyar Chr. Matras tells us, that the place-names show that hogs have been kept here from the oldest time up to the reformation. This is confirmed by the finding of bones of swine from old times at several places, and in the literature swine-keeping is mentioned by Peder Clausen Friis (1592) and Jens Lauridsen Wolf (1651).

The about 50 place-names with relation to keeping of swine, which are mentioned in the article, are telling us, that hogs have been kept both in the infield (often near the houses) and in the outfield (sometimes far away).

According to the legend of Snopprikkur from the 16th century food was carried out to the pigs in the outfield. It is also told here that in addition to remains from the housekeeping the hogs were fed with malt. The import of malt is mentioned in the Faroese court-book 1615—54, but only in little quantities, so it must have been impossible to feed many hogs with malt only. Clausen Friis tells that the pigs were fed with »tormentilla« (*Potentilla erecta*). The Faroese name of this plant being *bark* it is probable that the author has meant *svinabark* (*Ranunculus* sp.). Besides plants hogs are eating slugs, insects and worms, and in some other countries they often were fed with fish. Robert Cowie tells that so was with the Shetland hogs.

At that time — about 1870 — there were ca. 5.000 hogs in Shetland. Formerly the number was lesser owing to the damage that the hogs were making by rooting the ground, which is mentioned several times in the Shetland court-book 1602—04. It is possible that this damage made by pigs has caused the cessation of the swine-keeping in the Faroes. In the report from the Royal Commission of 1709—10 it is mentioned that hogs were not kept on account of their spoiling of the fields and meadows.

Later on — in the 19th and 20th century — it has been tried to revive the keeping of swine in the Faroes, but there have never been many. During the last war the British forces kept a good deal of hogs here, but to day there are no pigs in the Faroes.